

HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASIDA SHAXSNI HAYOTI VA SOG'LIQ'IGA QARSHI JINOYATLARNING VIKTIMOLOGIK PROFILAKTIKASI

Bekbaev Doniyorbek Umid o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Huquqbuzarliklar
profilaktikasi faoliyati ixtisosligi bo'yicha tahsil olayotgan 3-
o'quv kursi 319-guruh kursanti

G'aniyev Farrux Taxirjanovich

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Huquqbuzarliklar
profilaktikasi faoliyati kafedrası katta o'qituvchisi Toshkent,

100197, O'zbekiston, e-mail: fargan77@bk.ru

orcid.org/0009-0005-2423-050X

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14607857>

ARTICLE INFO

Received: 2nd January 2025

Accepted: 4th January 2025

Published: 7th January 2025

KEYWORDS

Jinoyatchilikning oldini olish, Huquqbuzarliklar profilaktikasi, Viktimologik profilaktika, Shaxsning hayoti va sog'lig'iga qarshi jinoyatlar, Qotillik, Jarohat yetkazish, Zo'rlash, Psixologik travma, Ijtimoiy xavfsizlik, Jinoyatlarning qurbonlari, Psixologik yordam, Tibbiy yordam, Reabilitatsiya dasturlari, Huquqiy ongi oshirish, Huquqiy tarbiya, Xavfsizlik madaniyati, Jinoyatchilikni kamaytirish, Profilaktik chora-tadbirlar, Ijtimoiy ishlar, Jamiyatdagi huquqiy va ijtimoiy barqarorlik.

ABSTRACT

Mazkur maqolada huquqbuzarliklar profilaktikasining muhim bir qismi sifatida shaxsning hayoti va sog'lig'iga qarshi jinoyatlarning viktimologik profilaktikasi o'rganiladi. Ushbu tadqiqotda viktimologiyaning asosiy tamoyillari va prinsiplariga asoslanib, shaxsni jinoyatga uchrash ehtimolini kamaytirish, jinoyatlarning oldini olish va ularni amalga oshirgan shaxslar bilan kurashish bo'yicha usullar ko'rib chiqiladi. Hayot va sog'liqni tahdid qiluvchi jinoyatlar, shu jumladan, qotillik, yengil va og'ir jarohatlar, zo'rlash va boshqa jismoniy ta'sirlar ko'rgan jinoyatlar alohida tahlil qilinadi.

Viktimologik yondashuvda, huquqni muhofaza qilish organlari, jamoat tashkilotlari va davlat organlarining o'zaro hamkorligi, shuningdek, fuqarolarni huquqiy tarbiyalash, ularning huquqlari va xavfsizligi haqida ongli tushunchalarni shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotda shuningdek, jinoyatchilikni kamaytirishga qaratilgan profilaktik chora-tadbirlarning samaradorligini oshirish uchun zarur bo'lgan ijtimoiy va psixologik omillar, shaxsiy xavfsizlikni ta'minlashning zamonaviy usullari hamda jinoyatlarning oldini olishdagi yangi yondashuvlar muhokama qilinadi.

Natijada, ushbu ishlanma hayot va sog'liqni himoya qilish, jinoyatlarning oldini olish va ularning sabablarini bartaraf etishga qaratilgan ilmiy yondashuvlarni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Jinoyatchilikning oldini olish va huquqbuzarliklar profilaktikasida shaxsni hayoti va sog'lig'iga qarshi jinoyatlarning viktimologik profilaktikasi – bu jinoyatchilikka qarshi kurashishda yangi, zamonaviy yondashuvni anglatadi. Viktimologiya, o'zining ko'lamini kengaytirgan holda, nafaqat jinoyatlarni o'rganishni, balki jinoyatlarning qurbonlariga nisbatan profilaktik choralarni ishlab chiqishni ham o'z ichiga oladi. Ayniqsa, shaxsning hayoti va sog'lig'iga qarshi jinoyatlar (qotillik, jarohat yetkazish, zo'rlash va boshqalar) nafaqat huquqni muhofaza qilish organlarining, balki butun jamiyatning e'tiborini talab qiladi.

Ushbu maqolada, huquqbuzarliklarning shaxsga zarar yetkazadigan turlarining oldini olish uchun viktimologik profilaktikaning metodlari va usullari ko'rib chiqiladi, shuningdek, amaliy muammolar va ularni hal etish yo'llari o'rganiladi.

Viktimologiya – jinoyatlarning qurbonlarini, ularning psixologik, ijtimoiy va huquqiy holatini o'rganadigan fan bo'lib, uning asosiy maqsadi jinoyatlarning qurbonlari bo'lgan shaxslarning xavfsizligini ta'minlashdir. Viktimologik profilaktika — bu, nafaqat jinoyatlarning oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlar, balki odamlarning jinoyatlarning qurboniga aylanish ehtimolini kamaytirish hamdir.

Shaxsning hayoti va sog'lig'iga qarshi jinoyatlarning viktimologik profilaktikasi shu nuqtada ahamiyatli bo'lib, u quyidagi vazifalarni o'z ichiga oladi:

- Jinoyatlarning qurbonlariga aylanish xavfini tahlil qilish va bunday xavfni kamaytirish choralarni ishlab chiqish.
- Jinoyatlarning sabablarini o'rganish va ularning oldini olishga qaratilgan ijtimoiy, huquqiy va psixologik strategiyalarni ishlab chiqish.

Shaxsga nisbatan sodir etilgan jinoyatlar, masalan, **qotillik, jismoniy jarohatlar, zo'rlash**, har doim ham nafaqat jismoniy zarar yetkazadi, balki psixologik, ijtimoiy va huquqiy ta'sirlar ham yaratadi. Bunday jinoyatlar odatda quyidagi xususiyatlarga ega bo'ladi:

- **Jismoniy zarar:** Zarar yetkazilgan shaxs jismonan nogiron bo'lishi yoki hatto o'linga uchrashi mumkin.
- **Psixologik zarar:** Jinoyat qurboni doimiy ruhiy travma, xavotir, post-travmatik stressni boshdan kechirishlari mumkin.
- **Ijtimoiy ta'sir:** Jinoyat qurbonlari ko'pincha jamiyatdan ajralishadi, yakkalanishadi va bu o'z navbatida yangi jinoyatlar sodir etilishi xavfini oshiradi.

Shu bois, shaxsga qarshi jinoyatlarning oldini olishda, ular haqida keng jamoatchilikni xabardor qilish va huquqiy ongu madaniyatni oshirish muhim ahamiyatga ega.

Viktimologik profilaktikaning samarali bo'lishi uchun quyidagi metod va usullarni amalga oshirish zarur:

Jinoyatlarning qurbonlari bo'lish ehtimoli yuqori bo'lgan shaxslar, yoshlar, ayollar, nogironlar, iqtisodiy jihatdan kam ta'minlangan shaxslar va yolg'iz yashovchilar bo'lishi mumkin. Shu sababli, ularga nisbatan profilaktik choralarning alohida ishlab chiqilishi zarur.

Jamiyatda jinoyatlar, ularning turlari, xavf-xatarlar va bu xavfdan qanday himoyalaniish mumkinligi haqida ma'lumot berish muhimdir. Maktabda, o'quv yurtlarida va oilalarda huquqiy tarbiya, xavfsizlik madaniyatini oshirish uchun maxsus kurslar va seminarlar tashkil etilishi kerak.

Jinoyatlarning qurbonlari ko'pincha ruhiy travmalarni boshdan kechiradilar. Shuning uchun ularga psixologik yordam va rehabilitatsiya dasturlarini taklif qilish juda muhim. Bunday yordam qurbonlarning hayotini tiklashda muhim rol o'ynaydi.

Jismoniy jarohatlarning oldini olish uchun tibbiy muassasalar va huquqni muhofaza qilish organlari hamkorligida tibbiy yordam ko'rsatish zarur. Shuningdek, jinoyatlarning qurbonlariga tez yordam va rehabilitatsiya xizmatlarini taqdim etish ham muhimdir.

Jinoyatchilikka qarshi profilaktika va viktimologik yondashuvlarni amalga oshirishda bir qator amaliy muammolar mavjud:

- **Jamiyatda huquqiy ongning pastligi:** Ko'plab jamiyatlarda huquqiy ongsizlik va xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha bilimlarning yetishmasligi mavjud. Bu muammoni hal etish uchun huquqiy ta'limni kengaytirish, ijtimoiy ishlarni faollashtirish zarur.
 - **Tibbiy va psixologik yordamning yetishmasligi:** Jinoyatlarning qurbonlari uchun psixologik va tibbiy yordam tizimining rivojlanishi kerak, chunki ba'zan qurbonlar yordamga muhtoj bo'lishadi.
 - **Jinoyatlarni oldini olishga qaratilgan resurslar yetishmasligi:** Profilaktik choralariga mablag' ajratish, huquqni muhofaza qilish organlarining samarali ishlashini ta'minlash uchun davlat resurslari kerak.
- Shaxsning hayoti va sog'lig'iga qarshi jinoyatlarning viktimologik profilaktikasi jamiyatni xavfsizroq qilishning muhim qismidir. Bu jarayonda ijtimoiy, psixologik, huquqiy va tibbiy yondashuvlar birlashishi zarur. Har bir shaxsning xavfsizligini ta'minlash uchun ta'lim, ma'lumot berish, psixologik yordam va tibbiy reabilitatsiya tizimi samarali ishlashi kerak. Bu, faqat jinoyatlarning oldini olishning emas, balki jamiyatda huquqiy va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashning ham asosiy omilidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Aleksandrov S. M., Makarov V. N. Viktimologiya: nazariya va amaliyot. Moskva, 2009.
2. Zherebkin Yu. B. Jinoyatlarni oldini olish: nazariyasi va amaliyoti. Tashkent, 2015.
3. Gurevich B. S. Jinoyat va uning oldini olish. Moskva, 2007.
4. Osipov A. V. Jinoyatlarning profilaktikasi. Sankt-Peterburg, 2012.
5. G'aniev F. T. TURKIYA RESPUBLIKASI: TABIYATI, MADANIYATI VA AN'ANALARI //Results of National Scientific Research International Journal. – 2024. – T. 3. – №. 3. – C. 101-116.
6. G'aniev F. T. O 'ZBEKISTONDA INSON HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MILLIY PREVENTIV MEKANIZMI //Results of National Scientific Research International Journal. – 2024. – T. 3. – №. 3. – C. 84-90.
7. Ganiyev F., Ganiyeva G. O 'G 'IRLIK HAQIDA TUSHUNCHA, O 'G 'IRLIKNING PSIXOLOGIK GENEZISI VA MECHANIZMLARI //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 4. – С. 43-47.
8. Ganiyev F., O'zoqboyev S. VOYAGA YETMAGANLAR TOMONIDAN SODIR QILINADIGAN JINOYAT ISHLARINI YURITISH //Евразийский журнал технологий и инноваций. – 2023. – Т. 1. – №. 12 Part 2. – С. 131-134.
9. Ganiyev F., O'zoqboyev S. VOYAGA YETMAGANLAR TOMONIDAN SODIR QILINADIGAN JINOYAT ISHLARINI YURITISH //Евразийский журнал технологий и инноваций. – 2023. – Т. 1. – №. 12 Part 2. – С. 131-134.
10. Ганиев Ф. Ўғирлик жиноятларининг профилактикаси тушунчаси ва турларига оид айрим мулоҳазалар //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 4. – С. 37-42.
11. Ганиев Ф. Т. ЎҒРИЛИК ЖИНОЯТИНИНГ ЖИНОЯТ-ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ ВА ОЛДИНИ ОЛИШГА ДОИР ФИКР-МУЛОҲАЗАЛАР //Results of National Scientific Research International Journal. – 2023. – Т. 2. – №. 12. – С. 301-313.
12. Ганиев Ф. ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИ ТОМОНИДАН ЎҒРИЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2022. – Т. 2. – №. 12. – С. 159-162.
13. Ганиев Ф. “ОБОД ВА ХАВФСИЗ МАҲАЛЛА” ТАМОЙИЛИГА АСОСЛАНГАН ТИЗИМНИ ЖОРИЙ ЭТИШДА ФУҚОРОЛАР ЙИҒИНЛАРИНИ ФАОЛИЯТИНИ ТИЗИМЛИ ЙЎЛГА ҚЎЙИШ //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 3. – С. 96-98.

14. Ганиев Ф. АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИ ҲАМДА МУҲОФАЗАСИ ТАЪМИНЛАНГАНИГА ҚАРАМАСДАН СОДИР ЭТИЛАДИГАН ЖИНОЯТЛАР //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 1. – С. 129-138.
15. Qushboqov S. X., Usipbekov N. J. Yurtimizda mahkumlarni ozodlikka tayyorlashda amalga oshirilgan islohotlar va ulardan kutilayotgan natijalar //Models and methods in modern science. – 2023. – Т. 2. – №. 12. – С. 179-182.
16. Qushboqov, S., & Tilabov, S. (2023). Kiber jinoyatlardan saqlanishda umumiy profilaktikani o'rni. *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences*, 2(18), 67-69.
17. Қушбоқов, Ш. (2023). Юртимизда тадбиркорликни жазони ижро этиш тизимидаги истиқболи. *Models and methods in modern science*, 2(5), 114-117.
18. Охунов, З., & Қушбоқов Ш, Т. Т. С. Э. (2022). Хуқуқбузарликларни олдини олишга оид айрим мулоҳазалар. *Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences*, 2(11), 34-39.
19. Qushboqov S., Isroilov D. Profilaktika inspektorining huquqbuzarliklar profilaktikasida adliya organlari bilan hamkorligining tashkiliy asoslari //Development of pedagogical technologies in modern sciences. – 2024. – Т. 3. – №. 9. – С. 16-24.
20. Qushboqov S., Isroilov D. Profilaktika inspektorining huquqbuzarliklar profilaktikasida adliya organlari bilan hamkorligi tushunchasi //Академические исследования в современной науке. – 2024. – Т. 3. – №. 23. – С. 96-103.
21. Qodirjonovich J. Z., O'G'Li Q. S. X. Bir guruh shaxslar tomonidan axborot texnologiyalardan foydalanib sodir etilgan firibgarlik va o'g'rilik jinoyatlarining sodir etish usullari va ularni tergov qilishga oid ayrim mulohazalar //Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences. – 2024. – Т. 4. – №. 5. – С. 137-144.
22. Киличев Х.М. Вояга етмаган болаларнинг исмга бўлган ҳуқуқларини ҳимоя қилиш масалалари //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2023. – Т. 2. – №. Maxsus son. – С. 63-67.
23. Маматович Қ.Х. Фуқаролар йиғинлари уни қайта ташкил этишга оид мулоҳазалар //Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – С. 764-769.
24. Миршарапов А.Г. Мини-футбол как вид спорта и средства физического воспитания //Conferencea. – 2024. – С. 18-21.
25. Миршарапов А.Г. Jismoniy tayyorgarlik mashg'ulotlarida chigalyozdi mashqlarining zarurati //Conferencea. – 2024. – С. 159-162.
26. Chorshanbiev B. B. Қуролликучлар қўшинларида сув таъминотининг аҳамияти //Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences. – 2024. – Т. 4. – №. 11. – С. 163-167.
27. Ахмедова С.Т., Охунов З.М. Особенности применения административных взысканий за управление автотранспортом в состоянии опьянения //Евразийский журнал технологий и инноваций. – 2024. – Т. 2. – №. Special Issue 6. – С. 48-54.